

5. Заранський В. , Пославська Н. Традиції та новаторство в скрипкових концертах Мирослава Скорика (До проблеми розвитку жанру). – Львів, 1999.
6. Зинкевич Е. Симфонические гиперболы. – Сумы: Слобожанщина, 1999.
7. Зинкевич Е. Динамика обновления. – К.: Музична Україна, 1986.
8. Зінків І. Трансформація ритмоструктури коломийки // Народна творчість та етнографія. – Вип. 1. – К. , 1984. – С. 57–63.
9. Кияновська Л. Мирослав Скорик: творчий портрет композитора в дзеркалі епохи. – Львів: Споллом, 1998.
10. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. – Львів: Наук. Товариство ім. Шевченка, 2000.
11. Конькова Г. Традиції і новаторство в розвитку жанрів сучасної української музики. – К.: Музична Україна, 1985.
12. Лісецький С. Євген Станкович. – К.: Музична Україна, 1987.
13. Луніна Г. Світ камерних симфоній Євгена Станковича. Передмова до партитури. Камерні симфонії в трьох зошитах. Зошит третій. – К. : Музична Україна, 2002. – С. 4–5.
14. Швець Н. До проблеми стилістичного синтезу // Музика. – № 4. – 1980. – С. 12–13.

Olena Kolisnyk

INDIVIDUALIZED EXPRESSIVE MEANS AND MANIFESTATION STILIZATION IN CHAMBER SIMPHONY № 7 «WAYS AND STEPS» BY Y. STANKOVICH

In the article «Individualized expressive means and manifestation stylization in Chamber Symphony № 7 «Ways and steps» by Y. Stankovich» on the example of Chamber Symphony № 7 «Ways and steps» are shown characteristic stylish features of Stankovich's creation as a neobaroque composer. Alongside with a modern, expressive dramaturgic, architectonic and modeharmonic means the use by the author of the stylish baroque features is reflected in the article.

Key words: music-expressive means, neobaroque, stylization, architectonics, dramaturgy, modeharmonic, texture.

Борис Репка

ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО ТЕАТРУ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

У статті простежується становлення українського музичного театру в Галичині наприкінці XIX – початку XX століть, характеризується аматорські театральні колективи, аналізується процес формування професійних засад театального мистецтва. В особливий спосіб висвітлюється роль вокального мистецтва як важливого чинника розвитку музичного театру в Галичині в окреслений період.

Ключові слова: вокальне виконавство, театральна культура, музично-театральне мистецтво, театральний рух, національні традиції.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства зростає інтерес до вітчизняної історії, витоків української культури і художньої творчості. Незаперечним є той факт, що часто основним засобом збереження українських національних традицій в окремі історичні періоди було музичне мистецтво, завдяки якому зберігалася самобутня культура, утверджувалися національні пріоритети серед українства, яке в Галичині часто зазнавало матеріального та духовного гноблення. Особливе значення в цих процесах належало українському музичному театрові, становлення і розвиток якого був тісно пов'язаний з народними традиціями, з професійним музичним мистецтвом, літературною творчістю та драматургією. Проблему становлення та розвитку українського музичного театру в Галичині досліджували М. Загайкевич та Л. Кияновська, проте роль вокального виконавства у процесі

становлення та розвитку українського театру в Галичині спеціально не висвітлювалась, що і зумовило вибір нашої теми. Мета статті – висвітлити розвиток вокального виконавства як важливого чинника становлення музичного театру в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.

В силу певних історичних обставин музичний театр починає свій шлях в середовищі творців-аматорів, любителів театральних вистав, яким були близькі інтереси простих українських людей, і саме тому він був найбільш доступним для масового глядача. Новонароджений галицько-український музичний театр задовольняв естетичні потреби і смаки різних соціальних верств західнопоподільського населення. У найважчі історичні періоди це демократичне мистецтво несло в собі той незламний національний дух, який допомагав вистояти та мужньо пройти через важкі випробування, і відіграло значну роль в культурних процесах збереження національних традицій, становлення і розвитку професійного музичного мистецтва. У виставах звучала жива народна мова, українська народна пісня і танцювальна музика, що мало неабияке значення в часи австрійського та польського поневолення. Театр пропагував музично-театральне мистецтво серед демократичної аудиторії, художні смаки якої, в свою чергу, визначали репертуар театральних труп.

Розвиток музично-театрального мистецтва в Галичині в зазначений період відбувався у тісному зв'язку з театральною культурою Східної та Західної Європи. На сцені аматорських театрів Західної України утвердились і знайшли своє сценічне життя такі жанри, як народна оперета, мелодрама, водевіль, комедія, драма, сатира тощо, в яких починають формуватися основи національної драматургії, що спиралася передусім на українські народні традиції. Важливу роль тут відіграло музичне оформлення спектаклів, адже Галицький театр завжди був співочим, тому і став тим першим поштовхом, який вплинув на розвиток української професійної музичної культури, зокрема й вокального мистецтва. Саме театр повинен був зберегти національні традиції, які істотно відображались у народній пісні. Тому насамперед, він розвивався як музично-драматичний театр.

У сенсі утвердження патріотичних ідей нації, яка довгий час не мала своєї державності (австрійське та польське панування), музичний театр в Галичині розвивався в складних і своєрідних умовах. Труднощі також виникали у зв'язку з відсутністю українських професійних театральних митців, а тим більше національних композиторів та співаків.

По-справжньому справа організації у Галичині постійного українського музичного театру була розгорнута у 60-ті роки XIX ст. Хоча до того вже існував аматорський театральний рух. Вистави відбувались у Львові, Тернополі, Перемишлі, інших містах та селах Галичини. До репертуару аматорських гуртків входили переважно твори музично-драматичного жанру: драми і комедії зі співами і танцями, в яких обов'язково були присутні вокальні номери – солоспіви та народні пісні. Музика та спів були одним з основних засобів спілкування митців з масами слухачів, оскільки їй підґрунтям стало багатство української народної пісні, що мало як естетичне, так і суспільно-політичне значення.

Першими галицькими композиторами, які інтенсивно працювали над музикою до різних сценічних творів, були М. Вербицький та І. Лаврівський. Згодом вони здобули велику популярність і назавжди пов'язали свої імена з історією українського театру. Вони розуміли, що підняти духовне життя українського народу зможе лише свій театр як пристановище драматичного мистецтва, пісні і музики.

Перша українська театральна група (з 1864 року – Руський народний театр) під проводом О. Бачинського дебютувала у Львові 29 березня 1864 року мелодрамою Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся» (переробленою з урахуванням особливостей галицького мовного діалекту О. Голембійовським). Вистава пройшла з великим успіхом. Українська, польська, німецька преса друкували похвальні відгуки на цю мистецьку подію. Особливо відзначилася прекрасною грою Т. Бачинська в ролі Марусі.

У свій перший театральний сезон український театр показав такі вистави: «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» І. Котляревського, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «Назар Стодоля» Т. Шевченка.

У цей період найкращою вважалася мелодрама «Підгір'яни» І. Гушалевича. Як повідомляє

кореспондент місцевого часопису, гра артистів була добра не лише в декламації, але й у співі. Особливо запам'ятався публіці артист українського народного театру співак Антоній Людкевич.

Перші кроки українського театру активно підтримував буковинський композитор Сидір Воробкевич, котрий укладав музику і пісні до окремих драматичних творів.

Серед українських музичних вистав у 80-х роках XIX століття заслуговує на увагу перше виконання на галицькій сцені опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм». Вистава викликала загальне захоплення, вразила слухачів своєю простотою, а найбільше – народнопісенним мелосом. Завдяки цій виставі до нашого часу фольклоризувалися і стали народними такі сольні номери, як «Ой, казала мені мати», «Місяцю ясний» та ін.

Композитор А. Вахнянин у журналі «Зоря» оцінив постановку опери на галицькій сцені як факт величезної культурної ваги.

1882 року Галицький театр очолили І. Біберович (адміністративне керівництво) та І. Гриневецький (мистецьке керівництво). Протягом шести років не сходила зі сцени оперна вистава «Олеся» П. Бажанського, вперше поставлені «Вечорниці» П. Ніщинського. Зокрема, публіці запам'яталися у «Вечорницях» такі вокально-хорові номери, як «Зоря з місяцем», «Закувала та сива зозуля», «Ой, повій, повій».

Одним із джерел становлення музичного театру в Галичині були шкільні драми, які виникали при навчальних закладах, зокрема духовних семінаріях. Особливою популярністю користувалися вистави греко-католицької семінарії у Львові, коли ректором її був митрополит Галицької Русі Григорій Яхимович – видатний діяч народного відродження. Спочатку вони ставились польською, а з 30-х років – українською мовою. З цієї семінарії поряд з вищезазначеними представниками духовної інтелігенції вийшли такі видатні діячі української культури, як М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький, І. Могильницький, М. Устиянович, В. Шухевич, К. Скоморовський та ін.

На межі XIX-XX століть музично-театральний рух у Галичині набуває організованих форм. Це було зумовлено тим, що в окреслений період вже діяли такі культурно-мистецькі центри, як «Руський Народний Театр» при Товаристві «Руська бесіда» (Львів), Товариство ім. Г. Квітки-Основ'яненка з однойменним театром (Коломия). У 1898 році у Львові було засноване «Українсько-руське драматичне товариство ім. І. Котляревського», яке надавало матеріальну допомогу акторам, аматорським гурткам, мало музично-театральну бібліотеку, утримувало вокально-драматичну студію. При товаристві діяв аматорський театр, який поряд з музично-драматичними спектаклями ставив оперні твори «Запорожець за Дунаєм», «Чорноморці» [1, 123].

Аналізуючи становище українського театру в Галичині, І. Франко. зазначав, що «... народ наш дійшов уже до того ступеня розвитку, що почуває потребу театру; доказом цього є аматорські вистави театральні по сільських і містечкових читальнях. Основним недоліком репертуару галицьких театрів на той час було те, що для них не вистачало повноцінних сценічних творів галицьких драматургів. Це глибоко хвилювало прогресивну громадськість. « [3, 125]. Також, І. Франко писав, що репертуар і професійного, і аматорського театру «... не відповідав вимогам показу нашого життя таким, яке воно є».

Отже, незважаючи на всі труднощі, музично-театральний рух в кінці XIX – на початку XX ст. набуває масового характеру. Він передусім сприяє піднесенню освіти і культури населення Галичини та вихованню почуттів національної свідомості, що було особливо актуальним для галицького селянства.

Український театр набував щораз більшої популярності. Діючий у Львові польський театр графа Скарбка запросив наших артистів виступити з оперою «Наталка Полтавка» І. Котляревського. Вистава відбулася 29 листопада 1886 року. У головних ролях були зайняті Клішевська, Осиповичеві, Гриневецький, Стефурак, Стечинський. У їхньому сольному репертуарі не раз звучали: «Віють вітри», «Ой я дівчина Полтавка», «Ой під вишнею», «Дід рудий» та ін.

«Наталка Полтавка» – це перший зразок українського музично-драматичного твору, за словами І. Карпенка-Карого, «праматір українського народного театру». Вона була взірцем жанру народно-побутової оперети і найпопулярнішою п'єсою протягом усього XIX століття. Основні риси

музичної драматургії, які були вже закладені автором п'єси, в різних музичних редакціях набували конкретно визначеного характеру. Вистава пережила багато музичних редакцій, зокрема О. Марковича (1857), А. Єдлічки (1861), М. Васильєва (1882) [2, 268]. Але ще раніше вона була редагована в Галичині і стала відомою в нашому краї під редакцією І. Озаркевича (1848).

Іван Григорович Озаркевич (1795-1854) – священик, випускник Станіславської гімназії та Львівської духовної семінарії, відомий культурно-громадський діяч, письменник, знавець української драматургії і пропагандист українського музичного театру в Галичині.

Цікавою працею І. Озаркевича в галузі музичного театру була галицька редакція другого спектаклю І. Котляревського «Москаль-чарівник», який став відомим під назвою «Жовнір-чарівник», або «Коли не pomoже наука – то pomoже батіг». Далі в його творчому доробку виникають редакції оперети С. Писаревського «Купала на Івана», «Над цигана Шмагайла нема розумнішого» та п'єси Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці», відомої в редакції під назвою «Сватання, або Жених навіжений».

Поряд із редагуванням І. Озаркевич пише для Галицького театру і свої оригінальні твори. Зокрема він починає роботу над комедією «Опришки в Карпатах», яка залишилась незавершеною, а в 1850 р. письменником було створено дві історичні драми – «Дари предків» та «Розвіда» [3, 16-17].

Театр І. Біберовича 4 січня 1890 року виконав у Станіславові оперу М. Лисенка «Різдвяна ніч». Цей день став, безперечно, епохальною подією в історії українського театру. Після декількох вистав у містах Галичини опера «Різдвяна ніч» вперше була виконана у Львові 15 грудня 1891 року в залі товариства «Сокіл». Велика заслуга належала А. Вахнянину, який підготував співаків – солістів, хор, давав потрібні вказівки музикантам оркестру і артистам. Постановка «Різдвяної ночі» у Львові надихнула А. Вахнянина до написання опер і оперет. Особливо його хвилювали питання фахової підготовки співаків. Він справедливо вважав, що, крім Ольшанської і Клішевського, ніхто інший не має належних вокальних даних.

На початку ХХ століття Галицький музичний театр піднявся на значно вищий щабель. Відійшла на другий план оперета, яка з середини ХІХ століття панувала в репертуарі Галицького театру. Її місце зайняли оперні твори «Катерина» М. Аркаса, «Галька» С. Монюшка, «Фауст» Ш. Гуно та інші. Вони вимагали від виконавців добрих голосів, достатньої вокально-технічної підготовки, синтезу вокально-сценічного мистецтва.

У 1898-1900 роках управителем театру став Т. Гембицький. Загальний рівень театру значно покращився. Цьому сприяв також процес оновлення трупи, яку поповнила талановита молодь. Це актори Й. Стадник, І. Рубчак, Ю. Миколаєнко, пізніше – В. Юрчак, К. Коссаківна (Рубчакова) та ін.

У 1900 році Галицький театр очолив І. Гриневецький, який намагався запровадити на галицькій сцені справжню європейську оперу. Театр виконував «Сільську честь» П. Масканьї, «Продану наречену» Б. Сметани, «Гальку» С. Монюшка. Для участі в опері запрошувалися співаки з Львівського польського театру – Ф. Лопатинська, С. Богуцький, І. Модзилевський та ін. Театральна критика писала, що трупа переступає опереткову гру і досягає справжнього оперного мистецтва. Серед співаків віддається належне І. Рубчаку (бас), К. Рубчаковій (сопрано). Галицьку публіку особливо захопив дебют С. Чорненьківни в опері С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм» у лютому 1905 року в залі «Гязди». Також дістав схвальні відгуки виступ співака-баса Олександра Нижанківського в опері «Різдвяна ніч» М. Лисенка. У їхньому виконанні особливо прекрасно прозвучали оперні арії та ансамблі.

З 1906 року театр «Руської бесіди» очолив Й. Стадник. Театр цього періоду мав розквіт постановок творів оперного жанру. Директор заснував при театрі музично-драматичну школу для молодих акторів. Першою актрисою і співачкою була К. Рубчакова, яка володіла не дуже сильним, але виразним сопрано, що дозволяло їй виконувати ліричні та драматичні партії в операх. Одним із найвидатніших акторів був І. Рубчак, який мав велику популярність серед галицької та буковинської публіки.

Музично-театральний рух у Галичині набуває все інтенсивнішого розвитку. Про це свідчить той шлях, який пройшов музичний театр у зазначений період. Майже при кожному українському

національно-патріотичному, громадському, культурно-освітньому товариствах у містах, містечках і селах розвиваються аматорські музично-драматичні гуртки. Протягом першого десятиріччя ХХ ст. українська громадськість Галичини, використовуючи досвід Наддніпрянської України, розпочала спорудження Народних домів у Дрогобичі, Коломиї, Станіславові, Самборі, Тернополі. Це активізувало діяльність аматорських гуртків. Так, у Тернополі при різних культурно-освітніх осередках, а саме: «Сокіл», «Просвіта», «Зоря». «Воля» та ін. функціонували драматичні колективи в яких брали участь професійні актори, співаки, що сприяло значному зростанню мистецького рівня аматорських постановок, збагачувало репертуар новими, більш складними драматичними творами. Наприкінці першого десятиріччя ХХ ст. на базі театральних гуртків у містах відкриваються аматорські театри.

Самобутнім явищем аматорського театру став створений у 1910 році відомим музикантом, письменником та педагогом Гнатом Хоткевичем «Гуцульський театр» в селі Красное. З великим успіхом театр виступав у багатьох містах Галичини, Буковини, а також у Кракові. Гуцульський діалект, гра селян-аматорів, оригінальні пісні, танці справляли неповторне враження. Цінність театру полягала в тому, що він був власне гуцульський, бо артисти показували автентичне мистецтво.

Торкаючись питання жанрових особливостей аматорських театральних колективів, слід зазначити, що в їх репертуарі поряд з традиційними музичними побутовими п'єсами з'являються нові жанри: музичний етюд («Куди вітер віє» С. Васильченка), музична фантазія-сатира («У Гайхан-Бея» В. Самійленка), сценічна картина («Маєві акорди» Д. Николишина), комедія-драма («Сирітка Хася» Я. Гордіна), фарс («Розшматоване серце» Мисика), п'єса-казка («Золотий черевичок» Г. Орлівної), а також відновлюються українські драматичні жанри, які були поширені у 17-18 ст. – стара історична драма («Ой, Морозе, Морозенку», «Дума про Нечая» Г. Лужницького) та релігійна драма («Зоря над Почасвом», «Голгота» Г. Лужницького).

Репертуар аматорів майже повністю повторював побутовий репертуар професіоналів, що було характерним для більшості аматорських театральних труп, і відзначався жанровою різноманітністю, разом з тим вимагав високого рівня майстерності співаків, акторів. Саме тому при театрах організовуються театральні студії, де співаки-професіонали давали вишкіл вокальної майстерності для артистів аматорів. Таким чином, театральна студія стає першою професійною вокально-педагогічною майстернею для співаків початківців. Отже, паралельно з розвитком школи української драматургії розвивається сольне вокальне виконавство, тому саме музичні вистави з повноцінними сольними номерами, дуетами, тріо, квартетами та хорами набувають найбільшої популярності. В репертуарі з'являються кращі твори як української, так і зарубіжної класичної та сучасної музичної драматургії. Зокрема, народна музична драма («Ніч на Івана Купала» М. Старицького, «Невольник» М. Кропивницького, з новіших – «Оленя» та «Княгиня Анна» І. Зубенка, «Довбуш» С. Задвірського та ін.), новітня українська музична драма («Ой не ходи, Грицю» та «Циганка Аза» М. Старицького), європейська опера і оперета («Орфей у підземеллі» Ж. Оффенбаха, «Циганський барон» Й. Штрауса, «Галька» С. Монюшка, «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського) тощо.

Великого значення розвитку театального мистецтва Галичини надавало культурно-освітнє товариство «Просвіта», при читальні якого 1924 році був створений драматичний гурток «Робітнича сцена». Виступаючи на загальних зборах 25 грудня 1925 року, П. Мурський зазначав: «Кожний просвітній діяч розуміє сьогодні вагу і значення музичного аматорського театру, а вже найбільше про це повинні сказати ті, що ведуть тяжку, але вдячну роботу по читальнях. . . Аматорсько-театральна вистава – це жива, ілюстрована книжка, яка повинна відіграти немалу роль у товаристві, поставило собі завдання ширити просвіту» [2, 129].

Крім провідних, в Галичині з'являлися інші театральні колективи. В Станіславові був створений «Український народний театр імені І. Тобілевича» (1910), засновниками якого були В. Янович та Й. Кузьмін. Після розпаду театру «Руська бесіда» у Львові намаганнями Онуфрак в Чернівцях була організована нова «Драматична спілка». На декілька гостинних виступів було запрошено туди славнозвісну оперну співачку Ф. Лопатинську та інших театральних артистів, щоби таким чином стати на рівень західноєвропейських театрів. На гастролях колектив виконував опери «Мадам Батерфляй» Д. Пуччіні, оперети «Казки Гофмана» Ж. Оффенбаха, «Циганський барон» Й. Штрауса. Пу-

бліка особливо цінувала інтерпретацію вокальних номерів, адже завдяки їй актор цінувався як провідний або посередній.

У 1915 році в Тернополі виникає новий театральний колектив, організатором якого був Лесь Курбас. Театр почав свою діяльність під назвою «Тернопільські театральні вечори». 18 жовтня 1915 року відбулася перша вистава «Наталка Полтавка». Лесь Курбас виконував роль Виборного, Чернявська-Костева – Наталки, Т. Бенцалева – Терпилихи.

Отже, професійний музичний театр, у якому провідну роль віддано вокальному виконавству, завершуючи своє формування до середини XIX ст., заклав основи для розвитку музично-театрального руху в Галичині. Продовжуючи функціонувати та розвиватися паралельно з аматорським музичним театральним мистецтвом, він виконував важливі культурно-просвітницькі функції, знайомлячи галичан з кращими музичними творами української, західно- та східноєвропейської класики, пропагуючи твори молодих галицьких композиторів. Все це впливало на розвиток співочого виконавства та спрямовувало його на шлях реалізму й народності.

Театральне мистецтво – це важлива галузь української культури, становлення якої було зумовлене суспільними закономірностями історико-культурного характеру, а також специфічними особливостями національної художньої культури. Значення театрального мистецтва важко переоцінити, оскільки музичний театр в окремі часи, особливо на Західній Україні, був єдиним доступним і можливим засобом спілкування з широким колом слухачів, зверненням до їх національної свідомості.

Таким чином, театр в Галичині був основним фундаментом, на якому формувалося національне вокальне мистецтво зусиллями як власної композиторської творчості, так і творчості західноєвропейських композиторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудик Р. , Пірус В. Культурно–мистецькі тенденції в діяльності молодіжних організацій («Січ», «Сокіл», «Пласт», «Луг», «Каменярі») на Прикарпатті першої третини XX ст. // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Вип. V / Ред. колегія: М. Є. Станкевич та ін. – Івано-Франківськ: Плай, 2003.
2. Дубівка В. Село Довге / В. Дубівка // Тербовельська земля. Історично-мемуарний збірник / Ред. колегія: І. Винницький, В. Палідвор, Р. Криштальський та ін. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1968. – Т. XX. УА. – С. 620-621.
3. Полякова І. Особливості музично – театрального руху в Галичині періоду кінця XIX – 30-х років XX ст. // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Вип. III / Ред. колегія М. Є. Станкевич та ін. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – С. 122-131.

Borys Repka

VOCAL ART AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF THE MUSIC THEATRE IN HALYCHYNA REGION IN THE END OF THE XIX CENTURY BEGINNING THE XX CENTURY

The article investigates the development of the Music Theatre in Halychyna region in the end of the XIX century beginning the XX century. The characteristic of the amateur theatre groups and the process of growing of the professional theater are given in the article. The role of the vocal art is explaining in the investigation in the special way as important factor of the development of the Music Theatre in Halychyna region during the given period.

Key words: vocal acting, theatrical culture, musical theatre art, theatrical movement, national traditions.